

ПРИКОРДОННЕ СПІВРОБІТНИЦТВО ЯК СПЕЦИФІЧНА СФЕРА ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Лизанець О. В.

В статті досліджено окремі аспекти нормативно-законодавчого забезпечення прикордонного співробітництва на основі зарубіжного і вітчизняного досвіду. Проаналізовано особливості здійснення прикордонного співробітництва, як специфічної сфери зовнішньоекономічної діяльності за відповідним групуванням регіонів на старо-, ново-, приморські та не прикордонні регіони.

Ключові слова: *нормативно-законодавче забезпечення, прикордонне співробітництво, зовнішньоекономічна діяльність, групування регіонів*

ВСТУП

У науковій літературі прикордонне співробітництво (ПКС) розглядається як важлива складова зовнішньоекономічної діяльності, і є одним з можливих напрямів розв'язання економічних проблем та підвищення життєвого рівня населення прикордонних регіонів. При цьому головною метою прикордонного співробітництва є ліквідація негативних наслідків прикордонного розміщення територій, тобто їх віддаленості від головних економічних центрів країни з одночасним використанням тих можливостей, які відкриваються у зв'язку із близькістю території сусідньої країни. Така співпраця є істотним чинником поліпшення клімату взаємного порозуміння та розвитку економічних відносин. Вона є одним із важливих засобів вирівнювання рівнів економічного і соціального розвитку по обидва боки кордону.

Саме наприкінці ХХ ст. регіональна політика Європейського Союзу, перейшла до нової парадигми – від застосування механізмів ліквідації диспропорцій та зближення рівнів регіонального соціально-економічного й екологічного розвитку шляхом міжрегіонального перерозподілу ресурсів до мобілізації ресурсно-господарського потенціалу і застосування принципу субсидіарності. Цей підхід був використаний суміжними прикордонними регіонами Європи, які налагодили взаємні контакти між державними регіональними органами влади, органами місцевого самоврядування, громадськими організаціями, суб'єктами господарювання територій, що в результаті сприяло посиленню зовнішньоекономічних зв'язків між прикордонними територіями.

Дослідження питань прикордонних зовнішньоекономічних зв'язків регіонів знайшло відображення у працях В. Височанського, М. Газуди, Б. Дяченка, М. Лендела, С. Максименка, В. Мікловди, М. Пітюлича, С. Сембера, С. Слави, І. Студеннікова та ін.

Разом з тим, незважаючи на значний науковий доробок з цих питань, дослідженнями не охоплено всього спектру особливостей прикордонного співробітництва в Україні та її регіонах. Це стосується розвитку прикордонного співробітництва, як специфічної сфери зовнішньоекономічної діяльності, передусім на регіональному рівні.

Мета дослідження полягає в розгляді особливостей розвитку прикордонного співробітництва в контексті зовнішньоекономічної діяльності.

Методологія дослідження включає методи системного аналізу, синтезу, наукової абстракції, аналітичний і порівняльний прийоми.

Структура статті побудована таким чином: у першому розділі розглянуто нормативно-законодавче забезпечення сприяння розвитку прикордонного співробітництва; у другому – особливості здійснення регіонального прикордонного співробітництва, як важливої сфери зовнішньоекономічної діяльності.

1 НОРМАТИВНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ ПРИКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА

Активний розвиток прикордонного співробітництва у країнах Західної Європи розпочався всередині минулого століття. Однак на сьогодні вже нагромаджено багатий досвід здійснення співпраці, спрямованої на поглиблення взаємовідносин між територіальними общинами або властями сусідніх держав.

Виходячи з досвіду центральноевропейських країн активізація процесу прикордонного співробітництва в Україні потребує відповідних передумов, а саме [17, с. 192]: побудови незалежної демократичної, соціальної, правової держави з ринковою економікою; децентралізації державної влади; підписання договорів про добросусідські відносини та співробітництво з сусідніми державами (стосовно Закарпатської області – Угорщиною, Польщею, Словаччиною, Румунією); створення власної законодавчої бази та ратифікації європейських законів, які прямо чи опосередковано

Лизанець Олександр Володимирович, к.е.н., доцент кафедри економіки та управління бізнесом Карпатський інституту ім. А.Волошина

стосуються прикордонної співпраці; структурної трансформація економіки України.

Побудова незалежної, демократичної, соціальної, правової держави з ліберальною ринковою економікою створює реальні умови для реалізації так званих чотирьох свобод: вільного руху товарів, послуг, капіталів і робочої сили. Саме ці свободи є необхідними передумовами результативної прикордонної співпраці.

З прийняттям Закону України „Про місцеве самоврядування в Україні” (№ 280/37-ВР від 21 травня 1997 р.) [8] децентралізовано представницьку владу, зміцнено органи місцевого самоврядування через прямі вибори сільських, селищних і міських голів. Закон України „Про місцеві державні адміністрації” (№ 586 – XIV від 09 квітня 1999 р.) [9] централізував районну і обласну виконавчі влади. Міцна місцева і регіональна влада, як свідчить досвід країн Європейського Союзу, здатна продукувати дієві стратегії та програми прикордонної співпраці, організувати їх реалізацію, сприяти впровадженню необхідної законодавчої та нормативної бази, вирішувати питання фінансування з державного бюджету, брати активну участь у розробленні та реалізації проектів прикордонного співробітництва.

Важливим моментом у становленні та розвитку прикордонної співпраці було підписання договорів про добросусідські відносини та співробітництво між Україною та Угорщиною (грудень 1991 р.), Україною та Польщею (травень 1992 р.), Україною та Словаччиною (червень 1993 р.), Україною та Румунією (червень 1997 р.).

До перших міжнародних і національних нормативно-правових актів, які сприяли трансграничній співпраці між Україною та країнами Центрально-Східної Європи, належать:

- Основні напрями зовнішньої політики України (прийняті в 1993 р.);
- Європейська хартія місцевого самоврядування (Страсбург, 1985 р.), ратифікована ВРУ в 1997 р.;
- Європейська рамкова конвенція „Про прикордонне співробітництво між територіальними общинами або властями (м. Мадрид, 21 травня 1980 р.), до якої Україна приєдналася в 1993 р.;
- Угода про партнерство, яка набрала чинності 1 березня 1998 р.;
- Стратегія інтеграції України до Європейського Союзу (затверджена Указом Президента України від 14 вересня 2000 р. № 10072).

Важливе значення мають також інші міжнародні документи, які встановлюють окремі міжнародно-правові гарантії місцевого самоврядування, основними з яких є [22]:

1. Європейська конвенція про основні принципи прикордонного співробітництва між територіальними общинами та органами влади, яка прийнята Радою Європи у 1980 р. Цей документ врегулював основні аспекти міжнародного прикордонного співробітництва між суміжними територіями держав-членів Ради Європи. Конвенція складається з преамбули, 12 статей і додатку.

Згідно зі статтею 2 цієї Конвенції прикордонне співробітництво означає будь-які спільні дії, спрямовані на посилення і розвиток добросусідських відносин між територіальними общинами або органами влади, що перебувають під юрисдикцією двох або кількох договірних сторін, і укладення з цією метою необхідних угод або домовленостей. Воно здійснюється в межах компетенції територіальних общин або органів влади, визначеної внутрішнім законодавством, причому рамки і характер такої компетенції Конвенція не змінює [21].

Важливе значення має гарантування принципу прикордонного співробітництва у ст. 3 Конвенції з метою сприяння співробітництву територіальних общин і органів влади. Приєднання України до цієї Конвенції відбулося на основі відповідної постанови [15], яка була прийнята Верховною Радою України 14 липня 1993 р. Окремі ідеї Конвенції були використані в Україні під час формування євро регіонів із сусідніми країнами в рамках прикордонного співробітництва, зокрема при формуванні Карпатського євро регіону [14].

2. Європейська декларація міських прав [5] 1992 р., прийнята Постійною конференцією місцевої і регіональної влади Ради Європи. Вона містить комплекс умов стабільного розвитку і функціонування міських поселень у сучасних умовах, є своєрідним кадастром міських прав.

3. Європейська хартія про участь молоді в муніципальному та регіональному житті [6], прийнята Радою Європи 1994 р. Вона складається з двох частин: *перша* містить власне принципи, реалізація яких на практиці державами і місцевою владою забезпечує реальну участь молоді у функціонуванні місцевої демократії і стимулює процеси становлення громадської самосвідомості та громадської активності підростаючого покоління європейців; *друга* – принципи процесуальної властивості, спрямовані на реалізацію принципів першої частини. Цей документ має обов'язковий, а не рекомендаційний характер, тому встановлення ним гарантій участі молоді в муніципальному житті є важливими міжнародно-правовими гарантіями місцевого самоврядування.

4. Конвенція про участь іноземців у громадському житті на місцевому рівні [12], прийнята Радою Європи 1992 р. Вона передбачає не тільки заходи для прискорення інтеграції іноземців, які правомірно перебувають і мешкають на території іншої держави, в життя територіальної громади, але і наділяє таких осіб правом обирати і бути обраними в місцеві органи самоврядування. Проте більшість положень цієї Конвенції поки що не знайшли свого відображення у національному законодавстві України про місцеве самоврядування.

5. Європейська хартія регіонального самоврядування [7], прийнята Радою Європи 1999 р. У ній основна увага приділена становленню і функціонуванню місцевого самоврядування на регіональному рівні. Прийняття цього документу є істотним внеском у подальше зміцнення інституту місцевого самоврядування, адже він містить міжнародні стандарти та гарантії, які регулюють

якісно новий рівень взаємовідносин центральної державної влади й територіально-адміністративних одиниць держави.

Отже, міжнародні гарантії місцевого самоврядування належним чином закріплені у відповідних міжнародно-правових документах, основним з яких є Європейська хартія місцевого самоврядування. Провідну роль у становленні міжнародних стандартів місцевого самоврядування відіграє Рада Європи.

2 ПРИКОРДОННЕ СПІВРОБІТНИЦТВО В КОНТЕКСТІ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Прикордонне співробітництво, як важлива сфера зовнішньоекономічної діяльності, є об'єктом посиленої уваги у дослідженнях багатьох науковців. У цьому відношенні слід відзначити роботи представників Київського центру Інституту Схід-Захід [13], які вивчають питання прикордонного співробітництва у діалектичній єдності з регіональною політикою прикордонних територій. Проте сьогодні у визначенні поняття „прикордонне співробітництво” немає одностайності, як не існує і єдиного підходу щодо оцінки реалізації ПКС регіонів. У Законі України „Про транскордонне співробітництво” під ним розуміються „... спільні дії, спрямовані на встановлення і поглиблення економічних, соціальних, науково-технічних, екологічних, культурних та інших відносин між територіальними громадами, їх представницькими органами, місцевими органами виконавчої влади та територіальними громадами різних держав у межах їхньої компетенції” [10].

В іншому науковому виданні стверджується, що „прикордонне співробітництво – це специфічна сфера зовнішньоекономічної, політичної, екологічної, культурно-освітньої та інших видів міжнародної діяльності, що здійснюється на регіональному рівні, і яка, охоплюючи всі загальні їхні форми, відрізняється необхідністю та можливостями більш активнішого їх використання, а також низкою особливостей, а саме – наявністю кордону і необхідністю його облаштування, спільним використанням природних ресурсів і, відповідно, спільним розв'язанням проблем екологічної безпеки, ширшим взаємним спілкуванням населення сусідніх держав та особистими зв'язками людей, значно вищим навантаженням на інфраструктуру” [16, с. 72].

При цьому прикордонне співробітництво – форма міжнародного співробітництва, що передбачає дві основні умови: 1) сусідні території; 2) регіональний або локальний характер співпраці. Поняття „прикордонне співробітництво” ширше від поняття „євро регіональне співробітництво”. Прикордонне співробітництво не потребує створення спільних структур по обидва боки кордону” [4, с. 673].

Прикордонне співробітництво європейських країн є добре налагодженим механізмом взаємодії їх місцевих органів влади та регіональних громад, що

підкріплений відповідним законодавчим забезпеченням, добре скоординованими програмами регіонального розвитку та активною участю неурядових організацій. Проте діюча система ПКС пройшла тривалий шлях еволюції, поступово набуваючи рис сучасної моделі співпраці. Кожен із зазначених елементів ПКС європейських країн заслуговує на пильну увагу, оскільки особливості їх розвитку доцільно вивчати з метою використання позитивного досвіду при розбудові прикордонного співробітництва нашої країни з країнами Європи [2, с. 19].

Ще в 60-х роках ХХ ст. один з ідеологів європейської інтеграції, Дені де Ружмон підкреслював, що в Європі майбутнього вималюються, організуються й утвердяться регіони, що зв'яжуться між собою стосунками обмінів, єднатимуться за подібністю та взаємодоповнюваністю, незважаючи на старі кордони [20]. Саме в цей час замість звичного поняття „транскордонне співробітництво” дедалі частіше став вживатися термін „прикордонне співробітництво”, відображаючи нові реалії послаблення функцій кордону як лінії, що розділяє, натомість набуття ним рис чинника контакту, де мають дотик різні суспільства і колективи.

Процеси демократизації та децентралізації у європейських країнах створили умови для наближення співробітництва до простих людей та спільнот, зокрема у прикордонних регіонах. Саме це, на думку президента Інституту досліджень проблем Сходу-Заходу Джона Едвіна Мроза, створило сприятливі умови для появи євро регіонів та різних форм прикордонного співробітництва [1, с. 7].

З метою обґрунтування наукових положень, що периферійні (прикордонні) регіони є економічно слабозвинутими, окремі науковці групують адміністративні області та міста Київ і Севастополь за окремими показниками (територія, чисельність наявного населення, валовий регіональний продукт, у тому числі в розрахунку на одну особу), які характеризують певною мірою рівень соціально-економічного розвитку. На внутрідержавному рівні доцільно виділити такі групи регіонів [3, с.114-123]:

- *староприкордонні суходільні*, до яких відносяться західні регіони України (Волинська, Закарпатська, Івано-Франківська, Львівська, Рівненська та Чернівецька області);

- *новоприкордонні суходільні*, до складу яких включені 7 регіонів (Вінницька, Житомирська, Київська, Луганська, Сумська, Харківська та Чернігівська області). Новоприкордонні суходільні прикордонні регіони набули такого статусу після розпаду Радянського Союзу й утворення незалежних держав (Російська Федерація, Білорусь, Молдова);

- *приморські*, що представлені шістьма адміністративними одиницями (АР Крим, Донецька, Запорізька, Миколаївська, Одеська та Херсонська області), а також м. Севастополь;

- *неприкордонні*, які також представлені шістьма областями (Дніпропетровська,

Кіровоградська, Полтавська, Тернопільська, Хмельницька, Черкаська) та м. Київ.

Наші дослідження свідчать, що на староприкордонні (за даними додатку А „Регіони України за індикаторами території, чисельності наявного населення та валовим регіональним продуктом”) припадає найменша частка як території, так і населення, а також валового регіонального продукту. Відмітимо, що до 2004 р. узагальнюючим показником була валова додана вартість, яка відображає додатково створену вартість у процесі виробництва і визначається як різниця між вартістю вироблених (випуск) і вартістю повністю використаних у процесі виробництва товарів і послуг (проміжне споживання). На регіональному рівні узагальнюючим показником, який характеризує рівень розвитку економіки регіону, є валовий регіональний продукт (ВРП), який складається із суми валових доданих вартостей (ВДВ) усіх видів економічної діяльності, скорегований на величину непрямо вимірюваних послуг фінансового посередництва та податків, за виключенням субсидій на продукти [18, с. 12; 19, с. 28, 29].

На нашу думку, більш виваженим показником щодо економічного розвитку регіонів є виробництво

валового регіонального продукту в розрахунку на одну особу. Як свідчать дослідження (додаток А), з цього показника староприкордонні регіони значно відстають від аналогічного середньонаціонального показника. Так, на 1 січня 2001 р. валова додана вартість у розрахунку на одну особу в староприкордонних регіонах становила 68,3 % до аналогічного показника в Україні, а вже у 2005 р. валовий регіональний продукт у розрахунку на одну особу становив 66,7 % до середньоукраїнського показника, в 2009 р. – 60,3 %. Отже, відставання в економічному розвитку регіонів цієї групи посилюється.

Аналогічна ситуація і в групі новоприкордонних регіонів, де аналізовані показники у 2001 р. становили 82,0 %, у 2004 р. – 80,5 %, а у 2005 р. – 80,7 % до аналізованих показників по Україні. Дещо вищі аналізовані показники у групі приморських регіонів, а найбільш розвинутими є неприкордонні регіони, де аналізовані показники вищі від середньоукраїнського від 37,4 % у 2001 р. до 44,6 % – у 2009 р.

Порівняльні дані окремих соціально-економічних показників у розрізі староприкордонних регіонів подано в табл. 1.

Таблиця 1 Окремі соціально-економічні показники староприкордонних суходільних регіонів за 2009 р.*

Староприкордонні регіони (області)	У розрахунку на одну особу, грн.							
	наявний дохід		витрати населення		середньомісячна зарплата		валовий регіональний продукт**	
	по регіонах	% до України	по регіонах	% до України	по регіонах	% до України	по регіонах	% до України
1. Волинська	11130,8	76,2	14108,5	79,7	1427	74,9	12340	60,2
2. Закарпатська	10028,1	68,7	12966,0	73,2	1562	82,0	10626	51,8
3. Івано-Франківська	12015,4	82,3	13129,1	74,2	1627	85,4	12940	63,1
4. Львівська	13657,0	93,5	14394,6	81,3	1667	87,5	13902	67,8
5. Рівненська	11531,3	79,0	13234,6	74,8	1614	84,7	12217	59,6
6. Чернівецька	10275,4	70,3	13187,3	74,5	1523	79,9	9771	47,7
Україна	14606,2	100,0	17701,3	100,0	1906	100,0	20495	100,0

*Розраховано на основі: [Додаток А; 19, с. 395, 396, 400, 49].

**Дані 2008 р.

Стосовно наявного доходу (табл. 1) в розрахунку на одну особу порівняно з Україною найнижчі позиції мають Закарпатська та Чернівецька області, де рівень доходу нижчий від середньонаціонального відповідно на 31,3 та 29,7%, а Львівська область з цього показника відстає лише на 6,5%. Аналогічна ситуація стосовно витрат населення в розрахунку на одну особу, де відставання від середньоукраїнського показника становило від 18,7 до 26,8% (Львівська та Закарпатська області). Суттєва відмінність спостерігається і в розмірі середньомісячної заробітної плати. Так, у Львівській області він нижчий від аналогічного середньоукраїнського показника на 12,5%, а у Волинській області на 25,1%. Ще більші розбіжності у виробництві валового регіонального продукту в розрахунку на одну особу за 2009 р. Зокрема, у Чернівецькій області така розбіжність порівняно з аналогічним показником по Україні сягнула більше

двократного розміру, а в Закарпатській області нижча – на 48,2%.

Відмічене вище дає підстави стверджувати про істотне відставання у соціально-економічному розвитку староприкордонних регіонів порівняно з новоприкордонними, і особливо неприкордонними.

Як специфічна сфера зовнішньоекономічної діяльності, прикордонне співробітництво проявляється у тих же формах, що і міжнародні економічні відносини, а саме [11, с. 38]: 1) міжнародна торгівля товарами та послугами; 2) міжнародна міграція капіталу; 3) міжнародна міграція робочої сили; 4) міжнародна передача технологій; 5) міжнародні валютно-фінансові та кредитні відносини; 6) міжнародна економічна інтеграція; 7) міжнародні зусилля у вирішенні глобальних економічних проблем. У контексті відмічених форм як міжнародних економічних відносин, так і прикордонного співробітництва нами зосереджена

увага на міжнародній (міждержавній) торгівлі товарами та послугами, а також на інвестиційній діяльності регіонів староприкордоння та їх частки у валовому регіональному продукті.

Дослідження свідчать [18, с. 13, 436, 437, 619, 620], що приріст валового регіонального продукту (ВРП) випереджав приріст обсягів експорту, імпорту товарів та послуг (2009 до 2001 р.). Зокрема, у групі шести староприкордонних регіонів ВРП у 2008 р. порівняно з 2001 р. зріс майже удвічі, а обсяг експорту та імпорту товарів більш ніж у 4,4 рази. За аналізований період обсяг експорту послуг збільшився на 2,1 %, а обсягу імпорту зріс більш ніж у 6,6 рази.

Аналогічна тенденція проявляється в загальних обсягах зростання валового регіонального продукту, експорту та імпорту товарів і послуг у групі староприкордонних регіонів у цілому та Україні, загалом [18, с. 13, 436, 666, 808, 811]; [19, с. 253, 269, 274]. Так, якщо валовий регіональний продукт у групі староприкордонних регіонів за аналізований період (2009, % до 2001 р.) збільшився в 3,2 рази, а в Україні більш ніж у 3,5 рази, то обсяг експорту товарів і послуг у першому випадку зріс більше як у 3 рази, а в другому в 4,0 рази, а обсяг імпорту товарів і послуг відповідно у 5,2 та 5,4 рази. Водночас у світовій торгівлі на сучасному етапі переважає протилежна тенденція, а саме: темпи зростання торгівлі перевищують темпи зростання валового світового

продукту. Стосовно України та групи староприкордонних регіонів протилежна тенденція, на нашу думку, обумовлена тим, що внаслідок затяжної соціально-економічної кризи в 90-х роках минулого століття відбулися стрімкі спади у виробництві валового внутрішнього продукту та валової доданої вартості, а тому ці показники в сучасних умовах зростають вищими темпами від обсягів торгівлі.

Староприкордонні регіони ще недостатньо використовують прикордонне співробітництво в залученні прямих іноземних інвестицій (ПІІ). Так, у 2009 р. порівняно з 2001 р. обсяг ПІІ в економіку аналізованих регіонів зріс майже у 5,9 рази (з 423,7 до 2488,2 млн. дол. США), а в Закарпатській області більш ніж у 3,2 разу (від 108,0 до 355,8 млн. дол. США), в той час як в Україні цей показник зріс більш ніж у 7,8 разу. Отже, і в цій сфері староприкордонним регіонам України необхідно поліпшувати інвестиційний клімат з метою прискорення соціально-економічного розвитку.

Водночас, у групі староприкордонних регіонів та в Україні загалом у 2009 р. порівняно з 2001 р. експортна та імпортна квоти, а також квота зовнішньоторговельного обороту мали тенденцію до зменшення, а в Закарпатській області зменшилась тільки експортна квота, натомість збільшилась імпортна та квота зовнішньоторговельного обороту (табл. 2).

Таблиця 2 Експортна, імпортна квоти та квота зовнішньоторговельного обороту (ЗТО) групи староприкордонних регіонів та України*

(на 1 січня; млн. дол. США)

Показники	Група староприкордонних регіонів		В тому числі Закарпатська область		Довідково: Україна	
	2001	2009	2001	2009	2001	2009
Валовий регіональний продукт (ВРП)	4135	13286	525	1715	34719	123124
Обсяг експорту товарів і послуг	1333	4340	264	1285	19809	78696
Обсяг імпорту товарів і послуг	1423	7458	248	1912	16923	92003
Обсяг зовнішньоторговельного обороту товарів і послуг (ЗТО = Е + І)	2756	11798	512	3197	36732	170699
Експортна квота $E_{\text{кв.}} = \frac{E_{\text{гип}}}{\text{ВРП}}$	0,32	0,33	0,50	0,75	0,57	0,64
Імпортна квота $I_{\text{кв.}} = \frac{I_{\text{гип}}}{\text{ВРП}}$	0,34	0,56	0,47	1,1	0,49	0,75
Квота зовнішньоторговельного обороту $ZTO_{\text{кв.}} = \frac{ZTO_{\text{гип}}}{\text{ВРП}}$	0,67	0,89	0,97	1,9	1,06	1,4

*Розраховано за джерелом: [18, с. 13, 436, 437, 619, 620, 666, 667, 808, 811]; [19, с. 253, 269, 274]

**для розрахунку валового регіонального продукту в дол. США використані дані статистичного щорічника за 2008 р., де відмічено, що офіційний курс національної грошової одиниці до долара на кінець року становив: у 2000 р. – 5,2985 грн.; у 2004 р. – 5,3054 грн.; у 2008 р. – 7,7000 грн. [19, с. 71].

Частка експорту та імпорту в регіональному валовому продукті є кількісним індикатором відкритості економіки. Більш комплексним показником відкритості вважають зовнішньоторговельну квоту [11, с. 44]. Цей показник (табл. 2) найвищий у Закарпатській області порівняно з групою староприкордонних регіонів, і, на нашу думку, це обумовлено вигідним геополітичним і гео економічним розташуванням регіону по відношенню до територій сусідніх країн, а також розширенням прикордонного співробітництва у зовнішньоторговельній діяльності. Про відкритість економіки України також свідчить квота зовнішньоторговельного обороту.

ВИСНОВКИ

Друга половина ХХ ст. відмічена посиленою увагою багатьох науковців та науково-дослідних закладів країн світу, оскільки відбувається інтенсивний розвиток міжнародних економічних відносин, в тому числі прикордонного співробітництва, як важливої

сфери зовнішньоекономічної діяльності. Проте нині при визначенні категорії „прикордонне співробітництво” не існує єдиного підходу щодо оцінки прикордонної співпраці на рівні регіонів та єврорегіонів суміжних країн. Проведені дослідження підтвердили істотне відставання за рівнем соціально-економічного розвитку староприкордонних регіонів порівняно з новоприкордонними, і особливо приморськими та неприкордонними. Проблематика прикордонного співробітництва набуває особливого значення в умовах розбудови єдиної Європи, тому що наявність „проблемних” територій з низьким рівнем соціально-економічного розвитку є результатом господарювання минулих періодів, вимагаючи їх прискореного розвитку з огляду на геополітичне та гео економічне розташування цих територій та віддаленість від промислових центрів своїх країн.

Подальші наукові публікації будуть зосереджені на дослідженнях особливостей формування зовнішньоекономічних зв'язків прикордонного регіону за окремими видами економічної діяльності.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Будівництво нової Європи. Прикордонне співробітництво у Центральній Європі / За ред. Василя Гудака. – Ужгород, 1997. – 212 с.
2. Височанський В. Ю. Регіональна політика Європейського Союзу в контексті активізації транскордонного співробітництва / В. Ю. Височанський, І. М. Чучка, В. Ф. Проскура // Транскордонне співробітництво в умовах розширення Європейського Союзу на Схід: монографія / В. П. Мікловда, М. А. Лендел, С. С. Слава, С. В. Сембер та ін.; за заг. ред. д-ра екон. наук, проф., член-кор. НАН України В. П. Мікловди. – Ужгород: Карпати, 2006. – 496 с.
3. Дяченко Б. І. Концептуальні основи активізації сталого розвитку транскордонного співробітництва прикордонних територій Карпатського єврорегіону / Б. І. Дяченко, М. М. Палінчак, М. В. Газуда, Л. М. Газуда // Науковий вісник УжНУ. Серія „Міжнародні відносини”. Випуск 4-5. – 2010. – С. 114-123.
4. Економічна енциклопедія: [у 3 т.]. / Редакційна рада: Гаврилишин Б. Д. (голова) [та ін.]. Т. 2 / [Відп. редактор Мочерний С. В. та ін.]. – Київ: Видавничий центр «Академія», 2002. – 952 с.
5. Європейська декларація міських прав 1992 р. Прийнята Постійною конференцією місцевої і регіональної влади Ради Європи // Інфодиск: Законодавство України. Версія 8.0.0. – Жовтень 2007 р.
6. Європейська хартія про участь молоді в муніципальному та регіональному житті, прийнята Радою Європи 1994 р. // Інфодиск: Законодавство України. Версія 8.0.0. – Жовтень 2007 р.
7. Європейська хартія регіонального самоврядування, прийнята Радою Європи 1999 р. // Інфодиск: Законодавство України. Версія 8.0.0. – Жовтень 2007 р.
8. Закон України „Про місцеве самоврядування в Україні” від 21 травня 1997 р. № 280/37-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/>
9. Закон України „Про місцеві державні адміністрації від 09 квітня 1999 р. № 586 – XIV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/>
10. Закон України „Про транскордонне співробітництво” від 24 червня 2004 р. № 1861-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/>
11. Козик В. В. Міжнародні економічні відносини: навч. посіб. / Козик В. В., Панкова Л. А., Даниленко Н. Б. – [4-е вид. стер.]. К.: Знання-Прес, 2003. – 406 с.
12. Конвенція про участь іноземців у громадському житті на місцевому рівні, прийнята Радою Європи 1992 р. // Інфодиск: Законодавство України. Версія 8.0.0. – Жовтень 2007 р.
13. На шляху до Європи. Український досвід єврорегіонів: [Проект Київського центру Ін-ту Схід-Захід] / Є. Кіш, О. Вишняков, М. Лендзель та ін.: за ред. С. Максименка, І. Студеннікова. – К.: Логос, 2000. – 224 с.
14. Панов А. В. Карпатський єврорегіон як міст між Україною і об'єднаною Європою // Правовий статус національних меншин: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, 28 травня 2003 р., м. Ужгород, Україна. – Ужгород: Ліра, 2003. – С. 129-133.
15. Поп С. С. Природні ресурси Закарпаття / С. С. Поп. – Ужгород: ТОВ „Спектраль”, 2002. – 296 с.
16. Про захист економічної конкуренції: Закон України від 11 січня 2001 р. // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2001. – №12.
17. Романов В. В. Розвиток та теоретико-методологічні підходи до формування транскордонного співробітництва / В. В. Романов // Матеріали XVII Міжнародної науково-практичної конференції [„Транскордонне співробітництво як фактор активізації євроінтеграційних процесів”], (Чернівці, 6-7 травня 2008 р.) / М-во освіти і науки України, Чернів. торгов.-економ. ін-т. – Чернів. торгов.-економ. ін-т, 2008. – 492 с.
18. Сембер С. В. Місцеве самоврядування і розвиток транскордонного співробітництва / С. В. Сембер, К. А. Сочка // Транскордонне співробітництво в умовах розширення Європейського Союзу на Схід: Монографія /

- В. П. Мікловда, М.А. Лендел, С. С. Слава, С. В. Сембер та ін.; за заг. ред. д-ра екон. наук, проф., член-кор. НАН України В. П. Мікловди. – Ужгород : Карпати, 2006. – 496 с.
19. Статистичний збірник „Регіони України” / Державний комітет статистики України; за ред. О. Г. Осауленка. Ч. II. – Київ, 2010. – 807 с.
 20. Статистичний щорічник України за 2009 рік / Державний комітет статистики України; за ред. О. Г. Осауленка. – К.: Державне підприємство „Інформаційно-аналітичне агентство”, 2010. – 566 с.
 21. Студенніков І. Транскордонне співробітництво та його роль у процесі європейської інтеграції України / І. Студенніков // Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки і знахідки. – Вип. 15. – К., 2006.
 22. INTERREG: Європейська рамкова конвенція «Про прикордонне співробітництво між територіальними общинами або властями» (м. Мадрид, 21 травня 1980 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.interreg.gov.pl/>
 23. Sodupe, Kera. The European Union and Inter-regional Cooperation // Regional and Federal Studies. - 1999. - Vol. 9. - No1. - pp. 58-81.

Додаток А Регіони України за індикаторами території, чисельності наявного населення та валовим регіональним продуктом*
(на 1 січня 2009 року)

Регіони	Територія, тис. км ²	Чисельність наявного населення, тис. осіб			Валовий регіональний продукт (у фактичних цінах; млн. грн.)			У тому числі в розрахунку на одну особу, грн.		
		2001	2005	2009	2001	2005	2009	2001	2005	2009
<i>Староприкордонні суходільні</i>										
1. Волинська	20,1	1060,7	1044,8	1036,2	2872	4994	12784	2702	4471	12340
2. Закарпатська	12,8	1258,3	1248,5	1243,4	2781	5297	13208	2208	4238	10626
3. Івано-Франківська	13,9	1409,7	1393,6	1381,1	3901	7311	17883	2756	5238	12940
4. Львівська	21,8	2626,5	2588,0	2552,9	7305	13992	35534	2768	5396	13902
5. Рівненська	20,1	1173,3	1160,7	1151,0	3186	5599	14074	2709	4817	12217
6. Чернівецька	8,1	992,8	911,5	904,1	1864	3277	8833	2015	3589	9771
Разом:	96,8	8521,3	8347,1	8268,7	21909	40470	102316	2571	4848	12374
<i>Новоприкордонні суходільні</i>										
1. Вінницька	26,5	1772,4	1720,1	1660,0	5008	8123	20094	2812	4700	12061
2. Житомирська	29,8	1389,4	1345,3	1294,2	3173	5947	15008	2269	4397	11545
3. Київська	28,1	1827,9	1778,9	1727,9	6439	11883	35687	3506	6652	20593
4. Луганська	26,7	2546,2	2440,3	2331,8	7451	14672	42985	2900	5973	18338
5. Сумська	23,8	1299,7	1243,9	1184,0	4121	6275	16210	3149	5009	13622
6. Харківська	31,4	2914,2	2848,4	2782,4	10465	20524	59389	3580	7182	21294
7. Чернігівська	31,9	1245,3	1187,7	1121,3	3465	6181	14918	2780	5163	13213
Разом:	198,2	12995,1	12564,6	12101,6	40122	73605	204291	3087	5858	16881
<i>Приморські</i>										
1. АР Крим	26,1	2033,7	1994,3	1967,3	5492	9901	27365	2691	4951	13898
2. Донецька	26,5	4841,1	4671,9	4500,5	22863	45617	117646	4692	9713	26028
3. Запорізька	27,2	1929,2	1877,2	1821,3	7968	15255	42445	4114	8093	23232
4. Миколаївська	24,6	1264,7	1229,5	1195,8	4353	7934	19410	3422	6424	16175
5. Одеська	33,3	2469,1	2415,7	2392,2	9525	17029	46994	3843	7028	19638
6. Херсонська	28,5	1175,1	1138,2	1099,2	2999	5200	13174	2537	4546	11944
7. м. Севастополь	0,9	379,5	378,6	380,1	1198	2213	6305	3154	5847	16592
Разом:	167,1	14092,4	13795,4	13356,4	54398	103149	273339	3860	7477	20465
<i>Неприкордонні</i>										
1. Дніпропетровська	31,9	3567,6	3476,2	3374,2	16340	30040	104687	4558	8609	30918
2. Кіровоградська	24,6	1133,1	1083,9	1027,0	3174	5594	13961	2790	5122	13515
3. Полтавська	28,8	1630,1	1572,5	1511,4	6638	13983	34118	4043	8841	22476
4. Тернопільська	13,8	1142,4	1119,6	1093,3	2347	3948	10618	2048	3516	9688
5. Хмельницька	20,6	1430,8	1388,0	1341,4	3611	6344	16061	2511	4549	11932
6. Черкаська	20,9	1403,0	1357,1	1304,2	3590	6623	19101	2545	4853	14581
7. м. Київ	0,8	2611,3	2666,4	2765,5	31167	61357	169564	11944	23130	61592
Разом:	141,4	12918,3	12663,7	12417,0	66867	127889	368110	5176	10099	29646
Україна	603,5	48457,1	47280,8	46142,7	183926	345113	948056	3766	7273	20495
<i>Згруповані регіони, % до України</i>										
Староприкордонні	16,0	17,5	17,6	17,9	11,9	11,7	10,8	68,3	66,7	60,3
Новоприкордонні	32,8	26,8	26,6	26,3	21,3	21,3	21,6	82,0	80,5	82,4
Приморські	27,7	29,1	29,1	28,9	29,5	29,9	28,8	102,5	102,8	99,9
Неприкордонні	23,5	26,6	26,7	26,9	36,3	37,1	38,8	137,4	138,9	144,6

*Розраховано за джерелами: [18, с. 48, 49].